

БАНДУРА

У 16-18 століттях в Італії, Франції, інших країнах Західної Європи використовувалися як сольні та акомпануючі співові інструменти струнно-щипкові *лютня* й *теорба* (басова лютня).

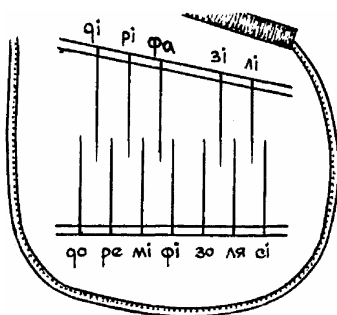
У цей період в Україні спів найчастіше супроводжувався грою на *кобзі* (15-20 струн) та *бандурі*.

У 19 столітті в Україні та Польщі серед заможніших громадян популярною була “панська бандура” – *торб’ан* – своєрідний гібрид бандури та теорби. На торб’ані, як і на кобзі та бандурі, виконували інструментальну музику, акомпанували пісням і танцям.

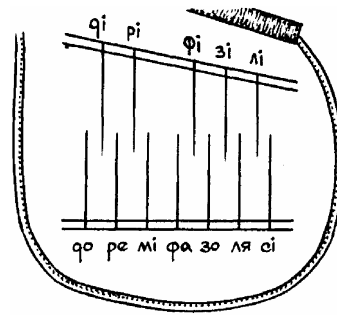
Нині лютня й теорба практично зникли з ужитку – їх витіснила *гітара*. А от бандура набула ще більшого поширення. З’явилися дуже цікаві дуети, в яких м’яке, глибоке звучання класичної гітари природно поєднується із дзвінкоголоссям бандури.

Чи зможе бандура, залишаючись інструментом питомо українським, набути ознак інтернаціонального? – Цілком. Та для цього слід спростити її стрій. Стрій бандури повинен відповідати строєві фортепіано.

Нині є –
(мал. 1)

– Потрібно
(мал. 2)

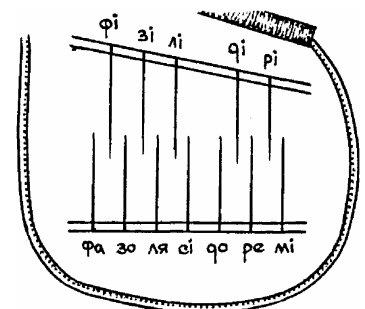
Щоби розташування струн на бандурі відповідало розташуванню білих і чорних клавішів на клавіатурі фортепіано, можна:

- варіант А – переробити інструмент – висвердлити нові отвори для кілків струн Фа-дієз та переставити струни (див. зображення бандури на мал. 2);
- варіант Б – трактувати бандуру як *транспонуючий* інструмент.

Знаємо, що для кларнету *in B* (тобто в строї *Сі-бемоль*) мелодії пишуть на один тон вище потрібного звучання; для кларнету *in A* – на півтотон вище.

Якщо переіменувати *до ре мі фі зо ля сі ...*
на *фа зо ля сі до ре мі ...* (порівняймо нижній ряд струн на мал. 1 зі струнами на малюнку праворуч), то на “переіменованій бандурі” зможе грати кожен, хто знайомий із клавіатурою фортепіано.

Щоби “переіменована бандура” не перечила в ансамблевій грі іншим інструментам, – наприклад, фортепіано, – треба ноти для неї (для бандури *in G*) писати на кварту [2½ тони] вище потрібного звучання.

(мал.3)

Цимбали
Акордеон
Скрипка
Сопілка

Кларнет *in B*

Кларнет *in A*

Бандура *in G*

Вербо́вая до-щечка, дощечка,
по ній бігла На-сточка, Насточка.

Граючи на бандурі, виконавець сидить у зручній, гарній позі – не згинаючись, не сугулячись. Інструмент під час гри трошки відхиляємо у лівий бік.

У народних піснях часто чуємо рух паралельними терціями, секстами, октавами. Повправляймося в їх грі.

У цих фрагментах із етюдів Карла Черні й Анрі Дювернуа сексти бажано брати великим і середнім пальцями, терції – вказівним і середнім.

Якщо бандуристові в якийсь момент не потрібне звучання басових струн, то його ліва рука теж може грати на *приструнках* – тонких струнах. Називають такий спосіб гри *харківським*.

3

Бандуристи часто збагачують свій супровід до співу та підсилюють гучність інструмента відповідними акордами. Повчимося “обертати” акорди, погравши початкові такти етюд Анрі Лемуана (№ 5).

4

І-шов ко-бзар чи-стим по-лем лі-тньо-ю по-ро-ю.

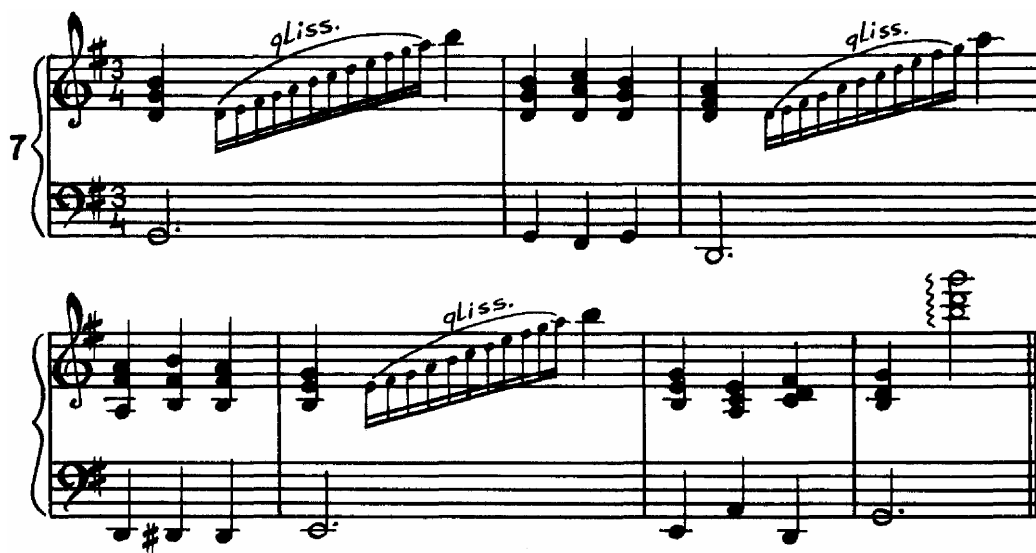
5

Бандуристи беруть інколи акорди неоднотимним щипанням струн. Навчимося й ми цього виконавського прийому, опрацювавши перші такти “Прелюду” К.М’яскова (№ 6).

6

Гру акордами у такий спосіб – почергово, у висхідному русі – музиканти іменують італійським словом *arpédggio* (від *arpedggiare* – грати на арфі).

Бандуристи-імпровізатори, зображуючи шум лісу, бурю на морі, часто використовують швидке ковзання по струнах вгору та вниз (італ. *glissando* – від французького *glisser* – ковзати).

Виконуючи *glissando* динамікою *piano*, – руку ведемо в необхідному напрямку ледь торкаючись нігтями струн.

Граючи *glissando* на *fortissimo*, – додаємо руці сили, сперши вказівний палець на великий (№ 7).

Щоб заграти наступну мелодію, обіпріться зап'ястям на струни і коливаючи рукою управо-уліво, злегка зачіпайте необхідні струни кінчиками нігтів (італ. *tremolo*, букв. *тремтячий*).

Трьохзвучні співзвуччя грати на *тремоло* важко, тому акорди шостого такту можна виконати почерговим щипанням *верхньої терції* та нижнього *мі* (до ля мі до ля мі до ля мі сі мі сі мі), або як швидке багаторазове *arpédggio* (див. такт унизу праворуч) – мелодію тут краще би виділив біг нот згори (до ля мі до ля мі до ля мі).

На бандурі можна грати як одноголосну, так і багатоголосну музику.

Одноголосні народні мелодії для вправління пальців правої руки радимо брати із книги “Сопілка” (Львів: ЦТДЮГ, 2008).

Перетворити одноголосні мелодії на двоголосні – бандурист зможе, додаючи до одноголосних мелодій лінію басу – щипаючи лівою рукою відповідну басову струну (С – до, D – ре, E – мі, F – фа, G – соль, А – ля, Н – сі).

Якщо бандурист запам’ятає й інші особливості літерних позначень гармонії, то зможе супроводжувати спів пісень із книги “Сопілка” грою зазначених над нотною стрічкою акордів. Нагадаємо.

Великими латинськими літерами прийнято позначати *мажорні тризвуки*.

Маленьке *t* біля великої літери вказує, що це тризвук *мінорний*.

Акорди, записані у вигляді дробу, граємо на бандурі у такий спосіб:

права рука – зміст числівника, *ліва* – знаменника.

Сучасний бандурист повинен уміти варіювати-видозмінювати мелодичну лінію пісні, уміти викладати супровід у різних фактурах, уміти імпровізувати.

Вдумливий аналіз варіацій на українські народні теми Дмитра Пшеничного, Костянтина М’яскова та інших композиторів допоможе оволодіти й цим – уже вищим рівнем майстерності бандуриста.